

La *Nellie*, una iola d'esplai, va tirar l'àncora sense una sola sacsada de les veles i es va quedar quieta. La marea havia pujat, a penes bufava el vent i, com que havia de posar proa riu avall, no tenia més remei que esperar que tornara a baixar la marea.

La desembocadura del Tàmesi s'estenia davant dels nostres ulls com el començament d'una via aquàtica interminable. En l'horitzó la mar i el cel estaven cosits sense que s'hi veren les costures, i en l'espai lluminós, les veles marronoses de les barcasses que pujaven amb la marea semblaven restar immòbils i arraïmar-se, amb aquella rojor de la tela i el centelleig de les botavares envernissades. La boira cobria les ribes que s'endinsaven en la mar, en una planor que s'esvaïa. L'aire sobre Gravesend era gris, i més enrere semblava condensar-se i formar una penombra llòbrega, que planava immòbil sobre la ciutat més gran i magnífica del món.

El director de les companyies era el nostre capità i amfitrió. Els quatre esguardàvem afablement la seua esquena mentre ell romania a la proa del vaixell contemplant la mar. En tot el riu no hi havia res que tinguera un aspecte tan nàutic. Semblava un timoner, que per a un home de mar representa la credibilitat personificada. Era difícil adonar-se que el seu treball no era allà fora, en l'estuari lluminós, sinó darrere, en la inquietant penombra.

Com ja he mencionat en algun lloc, estàvem units pel lligam de la mar. A més de mantindre units els nostres cors durant llargs períodes de separació, aquest vincle també ens feia tolerants amb els relats, i fins i tot amb les conviccions, dels altres. L'advocat — un vell magnífic— gaudia, pels molts anys i les moltes virtuts que tenia, de l'únic coixí de coberta, i descansava sobre l'única estora. El comptable ja havia tret una caixa de dominó i jugava a fer construccions amb les peces. Marlow seia a popa amb les cames encruades, recolzat contra el pal de messana. Tenia les galtes xuplades, la pell groguenca, l'esquena recta, un aspecte ascètic i, amb els palmells de les mans cap amunt, semblava un ídol. El director, ja convençut que l'àncora estava ben assegurada, es va dirigir a popa i va seure amb nosaltres. Vam intercanviar algunes paraules mandrosament. Després el silenci es va apoderar del vaixell. Per alguna raó, no ens vam posar a jugar al dominó. Ens sentíem meditatis i només teníem ganes de badar plàcidament. El dia arribava a la fi amb una serenitat lluent, tranquil·la i exquisida. L'aigua resplendia pacíficament; el cel, immaculat, era una benigna immensitat de llum impol·luta; la mateixa boirina de les marjals d'Essex era com una tela vaporosa i llampant, que penjava dels turons boscosos de l'interior i cobria les ribes baixes amb plecs diàfans. Només la penombra de l'oest, que planava riu amunt, es tornava més ombrívola cada minut, com si s'enfadara per l'acostament del sol.

I finalment, amb la seua imperceptible corba descendent, el sol va davallar, i el blanc encés es va transformar en un roig opac sense raigs ni calidesa, com si estiguera a punt d'apagar-se tot d'una, ferit de mort pel contacte amb aquella penombra inquietant que planava sobre una multitud de persones.

De sobte un canvi es va apoderar de les aigües, i la serenitat va esdevindre menys resplendent però més profunda. El vell riu, en el seu ample llit, descansava impertorbable en el capvespre, després de segles fent un bon servei al poble que habitava les seues

ribes, i s'eixamplava amb la tranquil·la dignitat d'una via aquàtica que condueix als confins de la terra. Contemplàvem el venerable corrent, no amb el viu fulgor d'un dia curt que arriba i se'n va per a sempre, sinó amb l'augusta llum dels records perdurables. I, efectivament, res és més fàcil per a un home que, com se sol dir, «ha solcat els mars» amb reverència i afecte, que evocar el gran esperit del passat en els trams més baixos del Tàmesi. La marea puja i baixa, en el seu servei incessant, repleta de records d'homes i vaixells que ha portat al descans domèstic o a les batalles marítimes. Ha conegut i servit a tots els homes que són l'orgull de la nació, des de sir Francis Drake fins a sir John Franklin, tots ells cavallers —amb títol o sense—: els grans cavallers errants de la mar. Ha transportat tots els vaixells, cadascun amb el seu nom, que centellegen com joies en la nit dels temps, des del *Golden Hind*, que va tornar amb els seus flancs rotunds plens de tresors, per a ser visitat per Sa Majestat la Reina i esdevenir així tota una llegenda, fins a l'*Erebus* i el *Terror*, ocupats amb altres conquestes... que no van tornar mai. Ha conegut els vaixells i els homes. Van partir de Deptford, de Greenwich, d'Erith, aventurers i colons, vaixells reials i vaixells de jornalers, capitans i almiralls, els desconeguts «traficants» del comerç oriental i els «generals» comissionats de les flotes de les Índies Orientals. Buscadors d'or o de fama, tots havien eixit per aquell corrent, portant l'espasa i, sovint, la torxa. Eren missatgers del poder d'aquesta terra, portadors d'una espurna del foc sagrat. Quina grandesa no ha navegat en la baixamar d'aquest riu cap al misteri d'una terra desconeguda...! Els somnis dels homes, la llavor dels estats, els gèrmens dels imperis.

El sol es va pondre, el crepuscle va caure sobre el corrent i van començar a aparéixer llums al llarg de la riba. El far de Chapman, una construcció de tres potes erigida sobre un fangar, brillava amb força. Pel canal discorrien les llums dels vaixells, un gran bellugueig de llums que pujaven i baixaven. I més a l'oest, riu amunt,

el lloc de la monstruosa ciutat continuava dibuixat sinistrament al cel, una melancòlica penombra sota el sol, una resplendor amenaçant sota les estrelles.

—I aquest —va dir Marlow de sobte— també ha sigut un dels llocs foscos de la terra.

Era l'únic de nosaltres que encara «solcava els mars». El pitjor que es podia dir d'ell era que no representava el seu ofici. Era un mariner, però també un rodamon, mentre que la majoria dels mariners porten, per dir-ho així, una vida sedentària. Tenen l'esperit dels que es queden a casa, i sempre els acompanya, aquesta casa: el vaixell. També la pàtria: la mar. Els vaixells s'assemblen prou entre ells, i la mar és sempre la mateixa. Amb la immutabilitat del seu entorn, les costes estrangeres, els rostres desconeguts, la immensitat canviant de la vida passen lliscant, ocults no sota el vel d'una sensació de misteri, sinó d'una ignorància lleugerament desdenyosa, ja que per a un mariner no hi ha res misteriós llevat de la mar mateixa, ama i senyora de la seua existència i inescrutable com el destí. Pel que fa als altres assumptes, després de la feina basta un passeig o una borratxera per a desvelar-li el misteri d'un continent sencer, i normalment li sembla que no paga la pena conèixer-lo. Les històries dels mariners tenen una senzillesa directa, i el seu significat cap dins la closca d'una nou trencada. Però Marlow no era típic (a banda de la seua propensió a contar històries). Per a ell, el significat d'un episodi no raïa a l'interior, sinó a l'exterior, i envoltava el relat tot revelant-lo, com una resplendor revela la boira, fent l'efecte d'un d'aquells halos vaporosos que de vegades es poden veure gràcies a la claror espectral de la lluna.

El seu comentari no els va sorprendre. Era típic de Marlow. El van acceptar en silenci. Ningú no es va molestar ni a remugar, i de seguida, ell va dir pausadament:

—Estava pensant en el passat remot, quan van arribar ací els romans, fa mil nou-cents anys. Dos dies, com qui diu... Aleshores

en aquest riu es va fer la llum... Cavallers, dieu? Sí, és com un foc que s'estén per la plana, com un llamp entre els núvols. Nosaltres habitem aquest espurneig... I que dure mentre la nostra vella terra continue girant! Però ahir ací encara regnava la tenebra. Imagineu com devia sentir-se el comandant d'una d'aquestes excel·lents..., com es deien?, d'una trirrem enmig del Mediterrani, quan de sobte l'envien al nord, a travessar corrents les Gàl·lies, i li ordenen que es faça càrrec d'una d'aquelles embarcacions que construïen els legionaris (i quina traça devien tindre, aquests xicots fantàstics), aparentment a centenars, en un mes o dos, si hem de donar crèdit a allò que llegim. Imagineu-vos-el allí, a la fi del món, enfront d'un mar del color del plom, sota un cel del color del fum, amb un vaixell rígid com una concertina, pujant per aquest riu amb provisions, ordres o el que fora. Arenals, marjals, boscos, salvatges... Amb pocs aliments aptes per a un home civilitzat, i per a beure res més que l'aigua del Tàmesi. Res de vi de Falern, res de baixar a terra. Amb algun campament militar ací i allà perdut entre la natura, com una agulla en un paller... Fred, boira, tempestes, malalties, exili i mort; la mort aguantant en l'aire, en l'aigua, entre els arbustos. Devien caure com a mosques, ací. Ah, sí, ho va fer. Ho va fer molt bé, a més, per descomptat, i tampoc hi va donar massa voltes, potser llevat de quan va tornar i presumia de tot el que havia passat en la vida. Eren prou homes per a enfrontar-se a la tenebra. I potser li donava ànims la possibilitat que l'ascendiren a la flota de Ravenna, si és que tenia bons amics a Roma i sobrevivia a aquell clima tan horrorós. O imagineu-vos un ciutadà jove togat, potser massa aficionat als daus, ja m'enteneu, que fa cap ací en el seguici d'algun prefecte, o d'algun recaptador de taxes, o d'algun comerciant, fins i tot, per a fer fortuna. Baixa a terra en una marjal, marxa a través dels boscos i, en algun post de l'interior, sent la barbàrie, l'absoluta barbàrie que l'envolta, tota aquesta vida misteriosa i feréstega que es mou al bosc, a la jungla i a les ànimes dels salvatges. Tampoc no és que

sigas possible iniciar-se en tals misteris. Ha de viure enmig de l'incompreensible, que també és detestable, i posseeix alhora certa fascinació, que comença a afectar-lo: la fascinació per l'abominació, ja sabeu, imagineu-vos-ho, el penediment que creix amb cada dia que passa, el desig d'escapar, la impotent repugnància, la rendició, l'odi.

Es va aturar.

—Fixeu-vos —va començar de nou, mentre alçava un avantbraç i col·locava la palma cap amunt, de manera que, amb les cames encreuades, semblava un Buda que predicava vestit amb robes europees i sense cap flor de lotus—. Fixeu-vos que cap de nosaltres se sentiria exactament així. Allò que ens salva és l'eficiència, la devoció per l'eficiència. Però aquesta gent no era gran cosa, ben mirat. No eren colons, la seua administració no era més que un abús, supose. Només eren conqueridors, i per a això només et cal força bruta, que tampoc no és res per a traure pit, quan en tens, perquè la teua força és només una conseqüència de la debilitat dels altres. Prenien el que podien perquè sí i prou. No era més que un robatori amb violència, un homicidi a gran escala, i els homes s'hi llançaven a cegues, com escau als que s'enfronten a la tenebra. La conquesta de la terra, que generalment vol dir furtar-li-la a qui té un color de pell diferent del nostre o un nas lleugerament més xato, no és una cosa massa bonica quan t'atures a pensar-hi una mica. Només la redimeix la idea. Una idea al darrere, no una ficció sentimental, sinó una idea; i una fe desinteressada en la idea: una cosa que pots erigir i davant la qual pots agenollar-te i oferir-li un sacrifici...

Va callar. Les flames lliscaven pel riu: petites flames verdes, flames roges, flames blanques que es perseguien, s'avançaven, convergien, es creuaven i després se separaven a poc a poc o de pressa. El tràfec de la gran ciutat continuava mentre la nit anava enfosquit el riu insomne. Miràvem i esperàvem pacientment, no hi havia res a fer fins que no baixara la plenamar; però no va ser fins després d'un llarg silenci que va dir amb veu titubejant:

—Companys, supose que recordeu que vaig ser mariner d'aigua dolça, una temporada.

Aleshores vam saber que, abans que baixara la marea, estàvem predestinats a escoltar alguna aventura de Marlow, d'aquelles que no porten enlloc.

—No vull ser enfadós amb el que em va passar a mi, personalment —va començar, i amb aquesta observació va mostrar el punt feble de molts narradors, que sovint no s'adonen d'allò que vol escoltar el públic—; però, perquè entengueu el que va significar per a mi, heu de saber com hi vaig arribar, què hi vaig veure, com vaig pujar riu amunt fins al lloc on vaig conèixer aquell pobre home. El riu era navegable fins aquell lloc i allí va culminar la meua aventura. D'alguna manera, era com si allò il·luminara tot el que m'envoltava, fins i tot els meus pensaments. També era tot prou tenebrós i trist, però de cap manera estrany, ni tampoc clar. No, gens clar. No obstant això, semblava il·luminar.

»En aquell moment, com deveu recordar, acabava de tornar a Londres després de passar sis anys, més o menys, a l'oceà Índic, al Pacífic, als mars de la Xina, la dosi habitual d'Orient. Jo anava amunt i avall i no us deixava treballar, envaïa casa vostra com si tinguera el manament diví de civilitzar-vos. Al principi va estar bé, però al cap d'un temps em vaig cansar de no fer res. Llavors vaig començar a buscar un vaixell, la feina més difícil del món, he de dir. Però els vaixells no em feien ni cas i em vaig cansar d'aquell joc també.

»De xiquet, m'apassionaven els mapes. Em passava hores i hores observant Amèrica del Sud, Àfrica o Austràlia, i em perdia en el gloriós món de l'exploració. En aquella època hi havia molts espais en blanc a la Terra i quan en veia un al mapa que m'atreia especialment (em passava amb tots), hi posava el dit i deia: "Quan seré gran hi aniré". Recorde que el pol Nord era un d'aquests llocs. Bé, encara no hi he anat i ara ja no crec que hi vaja. Ha perdut

l'atractiu. Els altres llocs estaven escampats arreu dels hemisferis. N'he visitat alguns... però bé, d'això no en parlarem ara. Però encara en quedava un, el més gran, el que ocupava més espai en blanc, per dir-ho d'alguna manera, que anhelava visitar.

»És cert que en aquell moment ja no era un espai buit. Des de la meua infància havia anat omplint-se de rius, de llacs i de noms. Havia deixat de ser un espai buit d'encantador misteri, una parcel·la blanca perquè un xiquet hi somiara un futur gloriós. S'havia convertit en un lloc de tenebra. Però hi havia un riu en particular, un riu enorme i poderós que es veia al mapa i que semblava una serp immensa i desenrotllada, amb el cap a la mar, el cos immòbil i sinuós que travessava un país immens i la cua que es perdia en les profunditats del país. La fascinació que em va produir mirar el mapa en l'aparador d'una tenda era la mateixa que produeix una serp a un pardal, bé, a un pardalet ximplet. Tot seguit, em va vindre al cap que hi havia una empresa important, una companyia que es dedicava al comerç en aquell riu. Ostres!, vaig pensar, no poden comerciar-hi sense fer ús d'algun tipus d'embarcació, en eixe munt d'aigua dolça. Vaixells de vapor! Per què no em faig càrrec d'un? Continuava baixant per Fleet Street, però no hi havia manera de traure'm la idea del cap. La serp m'havia captivat.

»Com sabeu, aquella societat comercial era una empresa del continent, però tinc molts parents que viuen a Europa, perquè diuen que és més barat i no és tan desagradable com sembla.

»Lamente haver d'admetre que vaig començar a importunar-los. Allò ja era un canvi de rumb per a mi. No estava acostumat a aconseguir les coses així. Sempre ho feia tot a la meua manera i anava allà on volia sense dependre de ningú. No m'hauria cregut capaç d'actuar així, però es va apoderar de mi la necessitat d'anar-hi, fora com fora. De manera que els importunava. Els homes deien: "Benvolgut amic", i no feien res. Per tant (no us ho creureu!), ho vaig intentar amb les dones. Jo, Charlie Marlow, vaig moure fils

amb les dones, per a trobar feina. Déu meu! Aquella idea no em deixava surar. Tenia una tia amb tendència a l'entusiasme. Em va escriure: "Serà un plaer. Estic disposta a fer qualsevol cosa per tu. És una idea magnífica. Conec la dona d'un alt càrrec de l'administració que a més hi té moltes influències, a...", etc. Estava decidida a fer tot el renou que calguera per a aconseguir que em nomenaren patró d'un vaixell de vapor, si era això el que desitjava.

»Vaig aconseguir la feina, és clar, i la vaig aconseguir molt ràpidament. Resulta que la companyia havia rebut la notícia que un dels seus capitans havia mort en una escaramussa amb els nadius. Aquesta era la meua oportunitat, i encara em van entrar més ganes d'anar-hi. Va ser, no obstant això, uns mesos després, quan vaig tractar de recuperar el que quedava del seu cos, que vaig saber que la causa de l'escaramussa havia estat un malentès sobre unes gallines. Sí, dues gallines negres. Com que Fresleven (així es deia el capità, que era danés) pensava que li havien fet una mala passada amb el tracte, va baixar a terra i va començar a colpejar el cap del poblat amb un pal. Ah, i no em va sorprendre gens assabentar-me d'açò i que al mateix temps em digueren que Fresleven havia sigut l'ésser més amable i pacífic que havia existit mai. Sens dubte ho era; però portava ja un parell d'anys per allà, compromès amb la noble causa, ja m'enteneu, i probablement va sentir la necessitat de fer valdre per fi la seua dignitat d'alguna manera. Així doncs, va esbatussar el vell negre sense pietat sota la mirada d'una gentada dels seus fins que algú (segons el que em van dir, era el fill del cap), desesperat de sentir els crits del vell, va provar d'engegar-li a l'home blanc una llança que, evidentment, se li va clavar fàcilment entre els omòplats. Llavors tot el poble es va refugiar al bosc, esperant que ocorregueren tota mena de calamitats, mentre que, d'altra banda, el vaixell de vapor que comandava Fresleven fugia també víctima del pànic, a les ordres del maquinista, crec. Després d'això, pel que sembla, ningú es va preocupar massa per les

despulles de Fresleven fins que jo m'hi vaig aventurar i vaig ocupar el seu lloc. No podia deixar-ho córrer; però, quan per fi es va presentar l'oportunitat de conèixer el meu predecessor, l'herba que li havia crescut entre les costelles era tan alta que n'ocultava els ossos. Tots estaven allà. Després de caure a terra, ningú li havia posat la mà al damunt, a aquest ésser sobrenatural. I el poblat estava desert, les cabanyes obertes, ennegrides, putrefactes, totes torçades dins dels seus tancats, que havien caigut. No n'hi havia dubte: per allà havia passat una calamitat. La gent havia desaparegut. Una histèria dement els havia dispersat pel bosc, homes, dones i xiquets, i no havien tornat mai. Tampoc no sé què va passar amb les gallines. Se les degué emportar la causa del progrés, d'una manera o altra. Tanmateix, va ser gràcies a aquest gloriós esdeveniment que vaig aconseguir la feina, quan encara no me'n feia ni il·lusions.

»Vaig fer els preparatius a correuita i, abans de quaranta-huit hores, estava creuant el Canal per a presentar-me davant dels meus caps i firmar el contracte. Al cap de poques hores vaig arribar a la ciutat que sempre em recorda un sepulcre blanquejat. Un prejudici, sens dubte. No em va costar molt trobar les oficines de la companyia. Era l'edifici més important de la ciutat, i tothom que coneixia en parlava sense parar. Anaven a dirigir un imperi ultramarí i a guanyar la mar de diners amb el comerç.

»Un carrer estret i desert immers en la penombra, cases altes, incomptables finestres amb persianes, un silenci sepulcral, l'herba que brotava entre les pedres, imponents arcades per als carruatges a dreta i esquerra, immenses portes dobles pesadament entreobertes. Em vaig escolar per una d'aquestes obertures, vaig pujar per una escala pelada i ben agranada, àrida com un desert, i vaig obrir la primera porta que vaig trobar. Dues dones, una grossa i l'altra prima, assegudes en cadires de boga, feien calça amb llana negra. La prima es va alçar i va vindre cap a mi, sense deixar de fer calça i amb la mirada abaixada, i quan ja era a punt d'apartar-me

del seu camí, com es faria amb un somnàmbul, es va detindre i va alçar la vista. El seu vestit era senzill com la funda d'un paraigua; va fer mitja volta sense dir res i em va acompanyar a una sala d'espera. Vaig donar el nom i vaig mirar al meu voltant. Una taula al mig, cadires senzilles contra les parets, un gran mapa lluent en un extrem, marcat amb tots els colors de l'arc de Sant Martí. Hi havia una gran quantitat de roig (cosa que sempre és bon senyal, perquè aleshores se sap que allà es fa alguna cosa), un munt de blau, un poc de verd, taques de taronja i, en la costa est, una taca porpra per a mostrar on els alegres pioners del progrés beuen la refrescant cervesa *lager*. No obstant això, jo no anava a cap d'aquests colors. Jo anava al groc. Al centre. I allà estava el riu, temptador, mortífer, com una serp. Ai! Es va obrir una porta, va aparéixer un secretari de cabells blancs, però d'expressió compassiva, i un dit índex flac em va invitar a entrar al santuari. La llum era tènue i al centre hi havia ajocat un gran escriptori. De darrere d'aquell embalum emanava una cosa pàl·lida i grossa en levita: el gran home en persona. Feia un metre setanta, diria jo, i tenia ben agafats pel mànec bona cosa de milions. Em va donar la mà, o això crec, va murmurar vagament, es va mostrar satisfet amb el meu francès. *Bon voyage*.

»Al cap de quaranta-cinc segons d'haver-ne eixit, em vaig trobar de nou a la sala d'espera amb el secretari compassiu, qui, ple de desolació i comprensió, em va fer firmar algun document. Crec que em vaig comprometre, entre altres coses, a no revelar cap secret comercial. Doncs bé, no ho faré.

»Vaig començar a sentir-me una mica incòmode. Ja sabeu que no estic acostumat a aquesta mena de cerimònies, i en l'ambient surava alguna cosa sinistra. Era com si m'haguera vist embolicat en una conspiració, no ho sé, en alguna cosa que no estava bé del tot, i em vaig alegrar d'eixir d'allí. A la sala exterior, les dues dones feien calça amb llana negra com unes desesperades. Hi arribava gent i la més jove anava, els presentava i tornava al seu lloc. La més major

es quedava asseguda a la cadira. Recolzava les pantofles de tela en un braser i un gat descansava sobre la seua falda. Portava una cosa blanca emmidonada al cap, tenia una berruga en una galta i de la punta del nas li penjaven unes ulleres amb muntura platejada. Em va mirar per damunt de les ulleres. La placidesa fugaç i indiferent d'aquella mirada em va inquietar. Ara feien entrar dos joves amb semblants ximpls i alegres, i els va llançar la mateixa mirada fugaç de despreocupada saviesa. Semblava saber-ho tot d'ells i de mi també. Em va envair una sensació pertorbadora. Semblava misteriosa i fatídica, aquella dona. Sovint, lluny d'allí, pensava en aquestes dues dones que custodiaven la porta de la Tenebra, que feien calça amb llana negra com si teixiren un càlid sudari, l'una, presentant contínuament els desconeguts, l'altra, inspeccionant els rostres alegres i ximpls amb ulls vells i despreocupats. *Ave!*, vella teixidora de llana negra. *Morituri te salutant*. No n'hi havia molts, d'aquells que mirava, que tornaren a veure-la; ni la meitat, ni de bon tros.

»Encara quedava una visita al metge. “Una simple formalitat”, em va assegurar el secretari, com si les meues penes també foren seues. En conseqüència, un jove que portava el barret inclinat sobre la cella esquerra, supose que algun empleat (devia haver-hi empleats en el negoci, encara que la casa estava molt tranquil·la, com si allò fora una ciutat mortuòria), va baixar d'algun lloc del pis superior i em va acompanyar. Anava espentolat i descuidat, amb les mànegues de la jaqueta tacades de tinta, i duia una corbata gran, sota una barbata que s'assemblava a la punta d'una bota vella. Era una mica prompte per a visitar el metge, així que li vaig suggerir prendre una copa, i a partir de llavors es va animar. Mentre preniem el vermut, va lloar els negocis de la companyia i, al cap d'una estona, li vaig expressar la meua sorpresa pel fet que ell no hi haguera anat, allà. De sobte va adoptar un posat tranquil i seré. “No soc tan ximple com sembla, va dir Plató als seus deixebles”, observà sentenciosament. Va buidar el got d'un glop i ens vam alçar.